

Az Eperjesi Torna és Vívó Egyesület története: 1896–1938¹

ÁDÁM IVÁNCsó

History of the Eperjesi Torna és Vívó Egyesület: 1896–1938

Keywords: Eperjes; Prešov; sports; banned; history; gymnastics; fencing

1. Bevezetés

A dualizmus időszaka a magyarországi polgárosodás fénykorának tekinthető. A városok lakosságának a közösségi élet iránti igénye soha nem látott szintre emelkedett. Egyre nagyobb számban alakultak meg a polgári kaszinók, olvasókörök, ipartestületek, segélyező egyesületek, dalegyletek és további célokkal létrejött társaságok, amelyek egyrészt mutatták a városi lakosság egyre nagyobb részének a politikai öntudatra ébredését, másrészt a szabadidő tartalmas eltöltése iránti megnövekedett igényét. Eperjesen sem történt ez másként, amely a Felvidék keleti részének egyik meghatározó gazdasági és kulturális központjának számított.

A város polgárságának élénk közösségi élete kapcsán hosszan lehetne sorolni azt a számtalan társasági, vallási vagy szakmai szervezetet, amely a korszakban párhuzamosan működött Sáros vármegye központjában, pl.: az Eperjesi Társadalmi Egylet, a Thököly Imre szabadkőműves páholy, az Eperjesi Széchenyi-kör, az Eperjesi Izraelita Magyar Egylet vagy az Eperjesi Görög Szerartású Katolikus Egyházmegyei Néptanító Egyesület. Ebbe az élénk közösségi térbe érkezett meg a rekreációs és versenysport a 19. század utolsó éveiben, amely az Eperjesi Torna és Vívó Egyesület (röviden: ETVE) révén rendkívüli népszerűsége telt szert. Az egyesület több mint négy évtizedes működése nagy hatással volt a város sportéletének fejlődésére és kiteljesedésére.

A Felvidék sportéletével kapcsolatos kiadványok többnyire tömör összefoglalókat közölnek az egyesületek tevékenységéről. A hiányos történeti feldolgozás oka főként az

1 A kutatás és a tanulmány a Kulturális és Innovációs Minisztérium Új Nemzeti Kiválóság Programjának, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásnak köszönhetően készült.

lehet, hogy a klubok iratanyagának java rendkívül töredékesen maradt fenn. Emellett az évkönyveiket csak kis példányszámban adták ki, így szerencsésebb esetben egy-egy szlovákiai vagy magyarországi közgyűjteményben fellelhető néhány darab, de teljes korszakokat lefedő kötetek nem. A hiányzó évek információit korabeli sajtótermékek közleményeiből pótoltam. Ezek a lapok nem csupán a versenyeredményeket közölték a korszakból, hanem alkalmanként a tisztújító közgyűlések jegyzőkönyveinek rövidített változatát és az egyletek fontosabb infrastrukturális fejlesztéseivel kapcsolatos híreket is. Az impériumváltást követő két évtized bemutatásában a Csongár Árpád által írt A csehszlovákiai magyar sport története a két világháború között című kétkötetes munkája, valamint az Eperjesi Állami Levéltárban (Štátny archív v Prešove) az egyesülettel kapcsolatban őrzött iratanyagok segítettek.

2. Az eperjesi sportélet kezdetei

A szervezett sportélet Eperjesen jelentős múltra tekinthet vissza. Az evangélikus kollégium egyik tanára, Benczúr József kezdeményezésére 41 fő anyagi közreműködésével alapították meg 1843. június 24-én a város első testgyakorló intézetét. Alapító elnöke Krieger Károly nyugalmazott honvéd őrnagy lett, míg művezetője, azaz testnevelő tanára a bártfai születésű, német anyanyelvű Wagner Gyula volt, aki a Clair Ignác által alapított Pesti Gimnasztikai Iskolában szerezte a képesítését. A foglalkozásokon már az első évben 121 fő vett részt az Evangélikus Kollégium diákjai közül, akik szertorna és vívásoktatásban részesültek.² A helyszín az egykori evangélikus külvárosi iskola területe volt, amely csak a tavasz beálltától ősziig volt alkalmas a testgyakorlati órák megtartására. (Hörk 1896, 178. p.) A téli időszakban – megfelelő tornacsarnok híján – a képzést szüneteltették.

Az évtizedek folyamán az intézet szertára néhány ügybuzgó tanár (Flórián Jakab, Ludmann Ottó, Husz Ármin) közbenjárása révén bővült, azonban egy téli használatra is alkalmas csarnok építésére egészen 1888-ig nem került fel sor. (Hörk 1896, 295., 323. p.) Akkor a Tisza-kormánytól a Katolikus Főgimnázium anyagi szubvenciót kapott új főépület és egy tornacsarnok létesítésére, amelyek átadását 1889. július 1-jén tartották. Az új létesítményt nemcsak a főgimnázium, hanem néhány év múltán az Evangélikus Kollégium és az Evangélikus Elemi Nép- és Polgári Leányiskola is díjtalanul használhatta. Ennek köszönhetően a tornaszerek beszerzését is közösen intézték. 1896-ra a csarnok 164 darab tornaeszközzel rendelkezett, míg a továbbra is használt nyári tornahelyiség 137 darabbal. (Hörk 1896, 423. p.)

² *Jelenkor*, 1843. július 9. 280. p.

3. Az ETVE megalakulása és első évei

Ez a több mint fél évszázados testnevelési múlt kellőképpen megágyazott a város első sportegyesülete, az Eperjesi Torna és Vívó Egyesület (ETVE) megalakulásának, 1896 novemberében. A kezdeményezést felkarolta a városi elit, így az elnökség összetétele a következő lett. Elnök: Szinyei Merse István, Sáros vármegye alispánja, 1897-től főispánja. Alelnökök: Uhlarik Mátvás törvényszéki bíró, Dobiás Ede királyi főmérnök. Titkár: Dresdner Ármin könyvelő, vendéglátóipari vállalkozó. Pénztárnok: Vogel Béla, az Eperjesi Takarékpénztár könyvelője. (Dresdner 1897, 7–9. p.) A művezetői pozíciót a Katolikus Főgimnázium frissen kinevezett magyar–latin–testnevelés szakos tanára, a délvidéki Torontáltordáról származó Pethe Ferenc töltötte be. Az ETVE klubhelyisége a Berger szálloda és kávézóban volt. Az egyesületnek bárki tagja lehetett nemre, nemzetiségre, felekezetre vagy társadalmi osztályra való tekintet nélkül. A magyar tornamozgalom többi egyesületéhez hasonlóan az ETVE is alapvetően hazafias célokat valló, magyar nyelvet használó szervezet volt, s mint ilyen, tevékeny részt vállalt a századfordulón Eperjes lakosságának magyarosítási folyamatában.³ Ennek eredményét mutatja, hogy amíg az 1880-as népszámláláskor a város lakosságának több mint fele szlovák anyanyelvűnek vallotta magát, az 1910-es census szerint a magyar anyanyelvűek már relatív többségben voltak. (Kónya 2018, 9. p.)

Az egyesület nevének megfelelően a tagok kezdetben tornával és vívással foglalkoztak, de már az alapításkor kijelentették, hogy nyitottak az atlétika szabadtéri versenysportjai irányában is. A tornaoktatást heti két időpontban (hétfőn és pénteken), a vívásoktatást heti három alkalommal (hétfőn, szerdán és pénteken) Pethe Ferenc vezetésével, a Katolikus Főgimnázium tornatermében tartották.⁴ A tagság aktivitását mutatja, hogy az ETVE 1897. április 4-én nemcsak hogy belépett a Magyarországi Tornaegyletek Szövetségébe (MOTESZ), hanem egy héttel később megtartotta első díszturnáját is, amelyen a Nemzeti Torna Egylet 16 fővel, a Budapesti (Budai) Torna Egylet 2 fővel vett részt, míg az eperjesiek 22 tornászt vonultattak fel. Az esemény zárásaként az ETVE 100 fős bankettet tartott a Hungária szállóban, amelyen az egyesületek tagjai mellett számos MOTESZ-vezető is részt vett.⁵ A fővárosi egyesületeknek a díszturnán való részvételét eleve a MOTESZ kezdeményezte. Ennek oka, hogy a szervezetet a Sáros vármegyei származású Berzeviczy Albert vezette, aki nemcsak az alma matere révén kötődött Eperjeshez, hanem anyai ágon unokatestvére volt Szinyei Merse István ETVE-elnöknek. Nem véletlen tehát, hogy a szövetség részéről az egyesület mindig is pozitív elbírálásban részesült.

3 *Tornaügy*, 1898. február 15. 124. p.

4 *Sportvilág*, 1897. október 24. 175. p.

5 *Sportvilág*, 1897. április 25. 5–6. p.

A kedvező körülmények adottak voltak az egyesület továbbfejlődéséhez, így már 1897 tavaszától, még nem szervezett keretek között, hanem rekreációs jelleggel, megindult az atletizálás és a teniszezés. Előbbi a honvédség helyi gyakorlóterén, utóbbi Uhlarik Mátyás magánpályáján, amely az első tenispálya volt a városban.⁶ (Csongár 1985, II., 157. p.) Mindezen túl egy új szakosztállyal – vagy korabeli megnevezése szerint alosztállyal – bővült az ETVE: a kerékpárossal. Az új alosztály szervezeti kereteinek kialakítását Dresdner Ármin kezdeményezte, aki a Hunnia Magyar Bicycle Clubhoz és a Budapesti Torna Club kerékpáralosztályához fordult tanácsért. A Hunnia az alapszabálya és az ügyrendje, a tornaklub a menetkönyve átküldésével segítette az eperjesi kerékpársport létrejöttét.⁷ A 30 fővel megalakuló új alosztály már az első évében kirándulásokat és egy országúti versenyt szervezett, majd a következő évben belépett a Magyar Kerékpáros Szövetségbe (MKSZ). Ennek 1898. évi közgyűlésén Dresdner képviselte az eperjesieket, s indítványára a szövetség elhatározta, hogy hivatalosan is felszólal a kerékpáradó bevezetése ellen, amely komoly gátja lehetett volna a sportág fejlődésének.⁸

A kezdeti lendület azonban egyes sportágak esetében apadni kezdett. A leginkább ingatag lábakon a vívóalosztály állt, amely iránt folyamatosan csökkent az érdeklődés, és már a képzés teljes leállítása is felmerült. Az egyesület vezetői úgy határoztak, hogy ismertebb vívómestert szerződtetnek a közöny megtörésére, így került 1897-ben az ETVE kötelékébe gernyói Horváth Lajos, aki a fővárosban oktatott, de korábban már tartott órákat Szegeden és Miskolcon is. Az ő alkalmazása végül sikert aratott, és a vívás iránti érdeklődés ismét visszaállt a kívánatos szintre. (Dresdner 1897, 22. p.)

Az egyesület fenntarthatóságának szavatolásához muszáj volt biztosítani a megfelelő utánpótlást. Pethe Ferenc ezért 1897 őszén ifjúsági tornakört alapított a főgimnázium keretein belül, ahol a diákok a tanórák utáni időszakban szertornázással, atletizálással, a füleslabda nevű, ekkoriban népszerű csapatjátékkal és rövidebb kirándulásokkal töltötték az időt. A tornakör legtehetségesebb diákjait az ETVE a tanévek végén értékes könyvjutalmakban részesítette. (Schlott 1898, 111. p.)

4. Az egyesület fejlődése az első világháborúig

A század végén futótűzként terjedt el az országban a labdarúgás, amely Eperjesen is számos hívet szerzett magának. Az ETVE 1898-ban hozta létre csapatát, a Felvidék első együttesét, amely 1899 májusában a Pozsonyi Torna Egylettel vívta Magyarország első vidéki labdarúgó-mérkőzéseinek egyikét. Az 1899-es év azonban nem csak e talál-

6 *Sportvilág*, 1898. március 6. 9. p.

7 *Sportvilág*, 1897. június 13. 5. p.

8 *Magyar Újság*, 1898. december 20. 12. p.

közö miatt számított meghatározónak az ETVE történetében. Abban az évben jött létre az egyesület atlétikai alosztálya, valamint Eperjes szabad királyi városa 1899. augusztus 26-i közgyűlése döntést hozott arról, hogy a Malomrét néven ismert területet versenyter, azaz sportpálya létesítése céljából ingyen átengedi a főgimnáziumnak. (Schlott 1900, 89. p.) Ezt a területet közösen használta a főgimnázium és az ETVE, majd az egyesület az évek során több infrastrukturális fejlesztést is végrehajtott rajta, így 1906-ban – egyebek mellett – 400 fő befogadására alkalmas tribünnel, 1909-ben pedig teniszpályával egészült ki a sporttelep.⁹

Ezek a változások nagy segítséget nyújtottak a szabadtéri versenysportok kibontakozásához. A labdarúgócsapat, vidéki bajnokság híján, klubközi mérkőzéseken és kisebb tornákon vett részt. Végül az MLSZ az 1907/1908-as szezonban írta ki az első bajnokságot az Északi-kerület számára, amelyet az ETVE meg is nyert. A csapat tagjai: Párkányi Sándor, Kobulszky Károly, Krizs István, Kontra József, Kissóczy József, Wunsch István, Guttmann Áron, Kriebel Aladár, Antal Pál, dr. Hirschfeld Márk és Dahlström Károly voltak. A csapat az 1910/1911-es évadban a 3. helyen végzett, míg a következő két szezonban a 2. helyen zárt. (Földessy 1926, 570. p.)

A századelőn élte fénykorát egy másik csapatsport, a füleslabda, amelyet a MOTESZ is felkarolt. 1902-től külön bajnokságot is szerveztek, amelyet az évente megrendezett országos tornaünnepélyek keretén belül tartottak. A játék részletes szabálya a *Tornaügy* című lap 1908. június 1-jei számában olvasható.

A MOTESZ 1900-ban bemutató jelleggel szervezett egy bajnokságot a Sopronban tartott tornaünnepélyen, amelyet az eperjesiek nyertek, megelőzve a Budapesti (Budai) Torna Egyletet. Az első, hivatalos füleslabda-bajnokságot 1902-ben írták ki. Az ETVE is elindult, ám a döntőben vereséget szenvedett a Magyaróvári AC csapatától. A következő évben azonban már bajnoki címet ünnepelhetek a Millenárison, amikor a döntőben 4 : 1-re visszavágtak a Magyaróvári AC-nek, s elhódították a MOTESZ vándorserlegét.¹⁰ Az ETVE füleslabda-csapatának erejét mutatja, hogy 1914-ig hét alkalommal szerezték meg a bajnoki címet.

Az atlétika is nagy népszerűségnek örvendett a városban. Az ETVE kitűnő nevelőmunkát végzett, ami elsősorban Pethe Ferenc érdeme volt, ám a tehetséges fiatalok sok esetben kénytelenek voltak a fővárosba költözni és ott munkát vállalni, így kiteljesedésük többnyire már nem Eperjesen következett be. Az egyesület legtehetségesebb neveltjei közé tartozott Antal Pál diszkoszvető, aki 1906 és 1910 között magyar és cseh bajnoki címet szerzett az MTK színeiben, valamint második lett az 1908-as főiskolai bajnokságon. Szintén az ETVE-ben kezdte pályafutását báró Wardener Iván (MTK), aki 1910 és 1915 között az ország legjobb magasugrója lett, és részt vett az 1912-es olim-

⁹ *Nemzeti Sport*, 1909. április 17. 18. p.

¹⁰ *Sportvilág*, 1903. június 7. 200. p.

pián is.¹¹ Meg kell említeni még dr. Kobulszky Károly diszkoszvetőt és gerelyhajítót, aki 1910-től a Bp. Postás, később a MAC sportolója volt, diszkoszvetésben háromszoros magyar bajnok, valamint – Wardenerhez hasonlóan – szintén részt vett az 1912-es olimpián.¹²

A korszak militarizálódását mutatta, hogy 1908 februárjától az egyesület és a helyi honvédelmi parancsnokság rendszeres céllövőtanfolyamot szervezett a kollégium és a főgimnázium 16. életévét betöltött, testileg és szellemileg egyaránt alkalmas tanulói számára. A kurzust Kollár Károly honvéd százados szervezte, a főgimnázium és az ETVE részéről pedig Pethe Ferenc felügyelte a képzést. Az oktatást rendszerint szombatnként tartották abból a célból, hogy az ifjúságot megismertessék a harcászat alapjaival, valamint a honvédségnél rendszeresített lőfegyverek nyugodt és biztos kezelésével. (Tóth 1908, 158. p.)

A harcászati képzés mellett az 1910-es évek elején egyre nagyobb figyelmet fordítottak a kisebbségek asszimilációjának a felgyorsítására is, amit nemcsak városi, hanem vármegyei szintre kívántak emelni. Ebben az Eperjesi Széchenyi-kör nevű kultúrszervezet játszott a kezdeményező szerepet, amely tagságát tekintve jelentős összefonódást mutatott az egyesülettel. Az ETVE első elnöke, Szinyei Merse István az Eperjesi Széchenyi-körnek is egyik alapítója volt, az egyesület akkori elnöke, Uhlarik Mátyás a kör igazgatói választmányának volt a tagja, Tahy József a kör népnevelési szakválasztmányának elnöke és az ETVE tagja volt, Dvorcsák Győző egyesületi titkár a színészeti szakválasztmány helyettes elnöki posztját töltötte be, míg Pethe Ferenc művezető a magyar irodalmi szakválasztmányban is tevékenykedett. Nem véletlen, hogy a sport is az ifjúság megnyerésének egyik eszközévé vált.

A program felterjesztésére 1911-ben került sor, amikor az Eperjesi Széchenyi-kör dr. Desseffy István kérésére anyagi támogatásért fordult a kultuszminisztériumhoz, hogy Sáros vármegye falvaiban ifjúsági egyesületeket állítsanak fel. Desseffy ötlete szerint egy-egy helyi tanító hetenként kétszer „felolvasásokat, előadásokat rendez, a tagok magyarul társalognak, magyar lapokat olvasnak, szavalnak, énekkart alkotnak; nyáron pedig kint a szabadban elsajátítják a tűzoltás módját, sportolnak, játszanak”. (Wallentínyi 1914, 96. p.) A program végül 1913-ban vette kezdetét, de a szűkös támogatás miatt csak 8 települést (Berzevicze, Felsővízköz, Frics, Girált, Héthárs, Jakabfölde, Magyarkaproncza, és Zboró) érintett. Az ifjúsági egyesületek koordinálása és felügyelete az Eperjesi Széchenyi-kör népnevelési szakválasztmányának a feladata volt. Az egyesületi vezetők rendszeres jelentésekben számoltak be a foglalkozások iránti érdeklődésről és azok hatékonyságáról. 1913-ban a 8 egyesület mintegy 314 taggal bírt, akik közül átlagosan 250 tag vett részt rendszeresen a foglalkozásokon.

11 *Pesti Hírlap*, 1930. július 17. 10. p.

12 *Nemzeti Sport*, 1971. január 12. 2. p.

(Wallentínyi 1914, 96–97. p.) A következő évben kitört az első világháború, s a hadra fogható fiatalok jelentős részét a frontra vezényelték, ezért az Eperjesi Torna és Vívó Egylet a háború idejére felfüggesztette működését.

5. Az egyesület újraindulása a világháború után

A világháborút követően Eperjes városa a megalakuló Csehszlovák Köztársaság részévé vált. A harcok és az azt követő politikai bizonytalanság együtt hátráltatták az egyesület újraindítását. Az 1919-es és 1920-as évekből kevés a vonatkozó forrásanyag, és azok alapján az ETVE felélesztésének folyamatát nehéz egyértelműen rekonstruálni. Valószínűnek tűnik, hogy az egyesület újraalapítását két külön társaság is megtette. A Gyimes Vilmos által szerkesztett 1919-es Football Évkönyv már azt mutatja, hogy Wunsch Kálmán vezetésével az Eperjesi Torna és Vívó Egyesület tagsága regisztrálta magát a Magyar Labdarúgó Szövetségnél. (Gyimes 1919, 30. p.) 1920 augusztusában azonban a *Sporthírlap* beszámol a III. Kerületi TVE felvidéki túrájáról, amelynek során látogatást tettek a Prešovi Sport Clubnál. A cikk úgy említi ezt az egyesületet, mint az ETVE jogutódját, ráadásul az óbudai sportolókat Pethe Ferenc, az eperjesiek nagy tiszteletnek örvendő művezetője fogadta.¹³ A kaotikus viszonyokban egy hajdani ETVE-tag, Grieger Tivadar hagyatéka segített rendet tenni. Ebben a hagyatékban található egy meghívó, amely 1920. augusztus 8-ára közgyűlést hívott össze, amelyen kimondják a Prešovi Sport Club és az Eperjesi Torna és Vívó Egyesület fúzióját.¹⁴ A két egylet háttere és személyi állománya mélyebben nem ismert, de Wunsch és Pethe jelenléte alapján az eredeti ETVE-hez köthető vezetők és sportolók alkothatták mindkét csapatot, s ez vezethetett el a két csoport (újra)egyesüléséhez is.

Az újakezdés nem ment zökkenőmentesen. A csehszlovák hatóságok a korábbi magyar szervezetek engedélyét megvonták, illetve magyar identitású szervezetek, így sportegyesületek alapítását gátolták. Több egyesület emiatt nem, vagy csak sokadik nekifutásra kapta meg a működési engedélyét. A hatósági elvárás az alapszabályra és szervezet megnevezésére irányult, a városok magyar nevének használatát például nem engedélyezték. Ritkább esetben a klubszínek lecserélését is elvárták, ami az egyesületek vezetőit alkalmanként kreatív megoldásokra ösztönözte. Így történt ez a Felvidék másik meghatározó egyesületében, a Pozsonyi Torna Egyletben is, amelyet mindkét probléma érintett, mivel számukra a városi címer piros-fehér színeinek használatát is megtiltották. Végül az egylet – monogramjának megtartása érdekében – nevét Polgári

13 *Sporthírlap*, 1920. augusztus 5. 1–2. p.

14 Grieger Tivadar hagyatéka; tulajdonos és hagyatékkezelő: Szirányi Ákos, Meghívó a Prešovi Sport Club és az Eperjesi Torna és Vívó Egyesület közgyűlésére, 1920. augusztus 8.

Torna Egyletre, a színeit pedig a Pozsony vármegye címerére utaló kék-sárgára változtatta, így már a hatóságok elfogadták.¹⁵

Az ETVE végül megtarthatta színeit, de nevet kellett cserélniük, így azt hivatalosan Prešovi Torna és Vívó Egyesületre (röviden: PTVE), szlovákul Prešovský telocvičný a šermovní spolok-ra módosították. A klubtagok és a helyi magyar sajtó azonban továbbra is az eredeti nevet használta, így e dolgozatunkban, az egyszerűség kedvéért, mi is az eredeti változat mellett maradunk. Működési engedélyét végül megkapta az egyesület, de a hatóságok továbbra is figyelemmel kísérték tevékenységét, ami a nyíltan vállalt magyar identitás mellett két további okra vezethető vissza. Egyrészt az ETVE irányításában és anyagi stabilitásának megteremtésében nagy szerepet játszottak a helyi magyar és magyarbarát szlovák elit képviselői, mint dr. Ghillány László, Szepesházy Bertalan vagy Dobránszky János, akik mind az Országos Keresztényszocialista Párt, mind az ETVE tagjai voltak. Másrészt az ETVE-n belül több olyan személy is sportolt a háborút megelőzően, aki 1918 után a területvédő, majd az irredenta mozgalmak aktív szereplőjévé vált, pl. dr. Kobulszky Károly vagy Dvorcsák Győző.¹⁶ Ezek a kapcsolatok nyilvánvalóan bizalmatlansággal töltötték el a csehszlovák rendőrséget és titkosszolgálatot.

Mindeközben 1921-re az is eldőlt, hogy a csehszlovák sportélet egy merőben egyedi versenyrendszerben fog működni. Az ország legnépesebb nemzetiségei (csehszlovákok, németek, magyarok, zsidók és lengyelek) saját bajnokságot szervezhettek, amelyek győztesei előbb területi alapon a cseh vagy a szlovák bajnoki címért, majd ennek győztesei a csehszlovák bajnoki címért küzdhettek meg egymással. Létszámukat tekintve a ruszinok is jogosan aspirálhattak volna saját versenysorozatokért, ez azonban a szervezetlenségük miatt nem jött létre, és a cseh-szlovák ligákban voltak kénytelenek indulni. (Turczel 1992, 24–26. p.) A klubok identitásáról tehát az tanúskodott, hogy melyik nemzetiségi sorozatokba neveztek, így az Eperjesi Torna és Vívó Egyesületéről is, amely a magyar bajnokságokat választotta.

Az ETVE működését azonban nehezítette, hogy a városon belül a konkurens klubok száma fokozatosan emelkedett. Először 1920-ban a baloldali irányultságú Törekvés Munkás Sportegylet / Snaha Robotnický Športovní Spolok alakult meg, majd 1922-ben a helyi zsidóság sportklubja, az Eperjesi Makkabi / Makkabi Prešov, végül 1931-ben az államhű szlovákság csapata, a Slávia Prešov. Mivel a sporttelep nem az ETVE tulajdona volt, így az egyesület folyamatos kompromisszumra kényszerült, hogy az edzések és mérkőzések megfelelő feltételeit megőrizze. A sporttelep üzemeltetésére pályabizottságot hoztak létre, amelynek részleteiről és a naptári beosztásról először az ETVE, a Törekvés és a helyi katonai állomásparancsnokság közösen állapodtak meg, s az évek folyamán az újabb klubok megalakulásával az üzemeltetők létszáma tovább

¹⁵ Vasárnap, 2000. december 20. 30. p.

¹⁶ Az Újság, 1920. január 28. 1–2. p.

bővült.¹⁷ A sportpálya közös használata és fenntartása folyamatos konfliktusokat okozott a sportklubok között.

6. Az ETVE eredményei a csehszlovák időszakban

Az egyesület keretein belül űzött sportágak közül az ekkor már a legnépszerűbbnek számító labdarúgás szerveződött meg leghamarabb. Az 1920-as években Zeman Jenő és Tar Lipót Aladár felelt a szakosztályért, majd a következő évtizedben dr. Böhm Bertalan intézte a labdarúgók ügyeit.¹⁸ Szezononként változott, hogy egyszerre hány kerületből állt a magyar bajnokság élvonala, de az ETVE mindig a kassaiban kapott helyet, ahol egy-két kiugró szezonról eltekintve többnyire a középmezőnyben végzett. Ennek egyik oka az volt, hogy a kassai csapatok uralták a ligát, a másik pedig az, hogy Eperjesen is megjelentek rivális egyletek, amelyek nagy harcot folytattak a tehetségszebb játékosok megszerzéséért. Az Eperjesi Törekvés és a cseh-szlovák bajnokságban induló Slávia Prešov sokszor jobb anyagi feltételekkel csábította el a legjobb játékosokat, így az ETVE nem tudott kiegyensúlyozott teljesítményt nyújtani. Legjobb eredmények az 1926/27-es és az 1927/28-as szezonokhoz kötődnek, amikor a kerületi ligában előbb a 3. helyet szerezték meg a Kassai AC és a Kassai Húsos mögött, majd a következő évadban a 2. helyen zártak a Kassai TSE-t követve. Legtehetségesebb játékosuk Bihary Emil volt, akit a korabeli „zuhanyhíradó” szerint az MTK és a Ferencváros is szeretett volna leigazolni.¹⁹ De Bihary nem akarta elhagyni Eperjest. Pályafutása során megfordult az Eperjesi Törekvés és a Slávia Prešov labdarúgócsapatában, valamint utóbbiak jégkorongcsapatában is.

Feléledt az ETVE nagy hagyományokkal rendelkező atlétikaszakosztálya is, amelyet néhány évig ismét Pethe Ferenc vezetett, majd 1923-as visszavonulása után dr. Hirschfeld Márk, Sebes Béla és Gallé Béla vette át a helyét. Pethe Ferenc edzői karrierjének utolsó éveivel két tehetség kinevelése köthető. Egyikük Haluska József, akinek kiteljesedése már nem az ETVE-ben történt meg. Tanulmányait Budapesten folytatta, orvosstanhallgató lett, s 1923-ban és 1924-ben országos bajnoki címet szerzett távol-

17 Eperjesi Állami Levéltár (Štátny archív v Prešove), Eperjesi Torna és Vívó Egyesület (Prešovský telocvičný a šermovný spolok v Prešove). Megállapodás az ETVE és a Törekvés között a sportpálya 1921. december 31-ig történő használatáról; Az ETVE válasza a Maccabinak a sportpálya bérleti jogának megosztásáról – 1922. augusztus 19.; Az ETVE levele a Törekvésnek arról, hogy a sportpálya megosztását a Slavia megalakulása miatt újra kell tárgyalni – 1931. augusztus 18.

18 Eperjesi Állami Levéltár (Štátny archív v Prešove). Eperjesi Torna és Vívó Egyesület (Prešovský telocvičný a šermovný spolok v Prešove), Zeman Jenő lemondása a futballszakosztály vezetéséről, 1931. július 14.

19 *Prešovský večerník*, 2021. december 23.

ugrásban, a BEAC színeiben. Esélyes volt az 1924-es párizsi olimpián való szereplésre is, de eredményei hanyatlani kezdtek, így nem jutott ki a játékokra.²⁰ A másik tehetséges versenyző, Sztaniszlav István teljes pályafutását az ETVE színeiben töltötte, s magasugrásban négyszeres (1926, 1928, 1929, 1930), tízpróbában egyszeres (1930) csehszlovák bajnok lett. 1928-ban, 188 cm-es eredménnyel, ő tartotta a csehszlovák országos csúcst a magasugrásban, de egyéni legjobbja 190 cm volt, amelyet egy budapesti versenyen ért el, 1929-ben. Ő lehetett volna az ETVE történetének első olimpikonja, de 1924-ben nem sikerült elérnie a kvalifikációhoz szükséges szintet, pályafutása csúcán, 1928-ban pedig egy sérülés akadályozta meg a kijutásban. 1932-ben már leszálló ágban volt, nem tudta megközelíteni korábbi eredményeit, így a nyári játékokon való részvétel nem sikerült számára. (Csongár 1985. II., 96–98. p.)

Az egyesület nevében is szereplő két alapító szakosztály, a torna és a vívás szintén újjáalakult. Előbbit, az atlétikai mellett, szintén Pethe Ferenc koordinálta, ám a torna versenysportként való üzése teljesen háttérbe szorult. Elsősorban nők vettek részt a foglalkozásokon, akik alakformálási és egészségmegőrzési célból tornáztak. A vívást dr. Ghillány László, ifj. Kirchmayer Vilmos és dr. Dobay Sándor karolta fel. (Csongár 1985. II., 319. p.) Aktív utánpótlás-nevelést folytattak, felnőtt csapatversenyeken is részt vettek, de – a tornához hasonlóan – a tagság ezt a sportágat is inkább szabadidősportnak tekintette, és egészségmegőrző célból gyakorolta. Hasonló volt a helyzet a kerékpározással, amelyet kirándulósportként űztek, valamint a síeléssel és a birkózással. Utóbbiak mindig is a legkisebb létszámú szakosztályai voltak az ETVE-nek, működésük sem volt folyamatos. Érdekesség, hogy az eperjesiek az 1920-as évek közepéig aktívan fűleslabdáztak, de a sportág végül mind a Felvidéken, mind az anyaországban kikopott a sportéletből.

Az egyesület tagjai által régóta űzött sportágak közül a tenisz fejlődése volt a leglátványosabb. A háború után az ETVE első elnöke, Görög Artúr alapította újra a szakosztályt és hozatta rendbe az egyesület sporttelepén található két pályát. A sportszereket egy helyi kereskedő, Theisz Ármin boltjából szerezték be, ahol Hammer, Mass és Slazenger ütőket és labdákat tartottak készleten. (Csongár 1985. I., 157. p.) Az 1920-as években főként a városi bajnokságban játszottak, amelyet rendszeresen meg is nyertek, emellett kassai és ungvári egyesületekkel mérkőztek meg kisebb tornákon. A Csehszlovákiai Magyar Tenisz Szövetség létrejötte után csatlakoztak a bajnoksághoz, az első szezonban bejutottak a keleti kerület döntőjébe, ahol a Kassai SC ellen 6 : 3-ra alulmaradtak. Legjobb eredményüket két évvel később érték el, amikor a kerületi ligát megnyerték, így bejutottak a magyar bajnokság döntőjébe, ahol a Pozsonyi TE már felülmúlta őket, de a második helyezés így is komoly sikernek számított. A csapat tagjai: Frisch Ödön,

²⁰ *Sporthírlap*, 1924. október 11. 7. p.

Schwartz Győző, Grün Emil, Krausz Hermann és Krausz Béla, illetve Keil Mária, Lefkoviczné, Zimmermanné és Paleschné voltak. (Csongár 1985. I., 160–162. p.)

1922-ben épült fel a város első, a versenyszabványoknak megfelelő medencével rendelkező uszodája, így Klauzer László, Stern Gyula és Boross Sándor kezdeményezésére az ETVE úszószakosztályt alapított. Kezdetben inkább rekreációs céllal, 1924-től már versenyszerűen úsztak. Az 1930-as évekre az ETVE a Felvidék keleti felének egyik legjobb úszó- és vízilabda-szakosztályával rendelkezett, a Kassai AC mellett. (Csongár 1985. II., 241–242. p.)

Nagy népszerűségnek örvendtek egyes újonnan megjelent játékok, mint a jégchoki. Az ETVE csapatát Timkó Emil alapította 1928-ban. A városi rivális Törekvéssel (szlovák nevén Snaha Prešovval) közösen a Baštová utcában alakítottak ki pályát, de a sportág meglehetősen időjárásfüggő volt; ha nem volt elég kemény a tél, nem tudtak jeget készíteni. További érdekesség, hogy kezdetben nem ismerték a sportág korongos verzióját, és kis gumilabdával játszottak. Az általuk űzött sportág így inkább volt bandy (jéglabda), mint jégkorong.²¹ A magyar bajnokság az 1930-as években indult, a kassai csapatok uralták a ligát, a legjobb eperjesiek pedig a szlovák ligában szereplő Slávia Prešovban játszottak, így az ETVE igazán kiemelkedő eredményt nem tudott elérni ebben a sportágban.

Az újonnan feltűnő és idővel nagy népszerűséget kivívó sportágak közé tartozott az asztalitenisz is, amely az 1920-as évek elején jelent meg a Felvidéken. Kezdetben inkább Pozsonyban űzték. Az évtized végére terjedt el Szlovénia keleti felében is, ahol Eperjes vált a sportág egyik fellegetyűzötté. 1928-ban, Siegelmann Lajos vezetésével jött létre a szakosztály, amelyben az egyesület teniszesei, Frisch Ödön, ifj. Bartha Kálmán, Gubcsó Lajos, Krausz Hermann, Krausz István és Vajdiczka Elemér kezdtek játszani. Bajnokság híján eleinte főként a kassai és ungvári klubokkal szervezett tornákon mérköztek meg, amelyeken Krausz István és Vajdiczka Elemér jóvoltából nagyszerűen szerepelt az egyesület. Az 1933-ban megalakuló Csehszlovákiai Magyar Asztalitenisz Szövetségnek az ETVE egyik vezetője, dr. Hirschfeld Márk lett az ügyvezető elnöke. A bajnokság kiírását követően az ETVE több alkalommal is megnyerte a keleti kerületet. Ebben nagy szerepe volt a Loydl nővéreknek, Adélnak és Annának, akik az évtized közepétől a keleti kerület legjobb női versenyzőinek számítottak. (Csongár 1985, II., 30–32. p.) A magyar országos döntőben azonban sosem volt esélyük a végső győzelemre, mert a Pozsonyi TE olyannyira kiemelkedett a mezőnyből, hogy a csehszlovák bajnokságot is több alkalommal megnyerték. (Iváncsó 2020, 75. p.)

21 HK Lietajúce kone Prešov honlap, link: <http://lietajucekone.szm.sk/Historia.html>

7. Az egyesület kihívásai és végnapjai

Az egyesület működése a két világháború közötti időszakban – néhány hullámvölgytől eltekintve – kiegyensúlyozott volt. Komolyabb nehézséget a gazdasági világválság és a csehszlovák bürokrácia jelentett. 1935 márciusában az Országos Hivatal (szlovákul Krajinský Úrad) hónapokra felfüggesztette az ETVE működését, mert sérelmezték, hogy az egyesület nem szlovákul vezette ügykezelését, voltak idegen állampolgárok a tagok között, valamint az ifjúsági sportolók részére nem szereztek szülői beleegyezést. A hivatal munkatársai lefoglalták az egyesület teljes iratanyagát, és megtiltották mindenemű sporttevékenység végzését. Az ETVE dr. Kőszeghy László ügyvéd közreműködésével nyújtotta be a fellebbezést, valamint Bárczy Oszkár, a CSMTSZ ügyvezető elnöke is közbenjárt, így három hónap múltán törölték a felfüggesztést.²² Sajnos az eltelt idő alatt az ETVE több felnőtt és ifjúsági sportolója átigazolt a városi riválisokhoz, ami hosszabb távon is hatással volt az egyesület szakosztályainak teljesítményére.

Az 1938. november 2-i első bécsi döntés révén a Felvidék magyar többségű déli sávja visszakerült az anyaországhoz, Eperjes pedig maradt Csehszlovákia, majd az abból 1939. március 14-én kiszakadó Szlovákia része. A magyar–(cseh)szlovák külpolitikai viszony egyre feszültebbé vált, aminek eredményeként 1938 decemberében a hatóságok a Pozsonyon kívüli magyar sportegyesületeket feloszlatták, vagyonukat pedig elkobozták. A döntés megpecsételte az Eperjesi Torna és Vívó Egyesület további sorsát is.²³ Eperjes magyar vagy magyarón szlovák polgársága a hatóságok vagy a Hlinka Gárda zaklatásainak volt kitéve. Az ismertebb személyek közül Dobránszky János görögkatolikus esperesplébánost, az Országos Keresztényszocialista Párt politikusát a gárdisták kényszerrel alkalmazva áttették a határon, míg Timkó Emil újságíró, az ETVE sportolóját a rendőrség letartóztatta.²⁴ A terror eszközeivel vélhetően sokakat rábírtak lakhelyük elhagyására, ami komoly érvágást jelentett az eperjesi magyar közösség számára.

Dobránszky János a fenyegetettség ellenére visszatért Szlovákiába, míg Timkó Emil hamarosan kiszabadult a börtönből és Kassára költözött, ahol a Dvorcsák Győző vezette szlovák mozgalomhoz tartozó *Naša Zastava* szerkesztője lett, valamint a kassai rádióban a sárosi és keletiszlovák folklórral foglalkozó műsort vezetett.²⁵ A második világhéregést követően az ETVE már nem támadt fel újra. Az egyesület által használt sport-

²² *Prágai Magyar Hírlap*, 1936. január 29. 9. p.

²³ *Budapesti Hírlap*, 1938. december 23. 8. p.

²⁴ *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1938. november 18. 7. p.; MTI Bizalmas jelentés, 1939. április 20. 1176. szám

²⁵ *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1939. július 6. 4. p.; Az Országos Sajtókamara évkönyve, 1941, 109. p.; *Magyar Nemzet teljes heti rádióműsora* 1943. január 1. 3. p.

telep a Slávia Prešové, majd annak jogutódjaié lett. Az Eperjesi Torna és Vívó Egyesület tevékenysége azonban nem múlt el teljesen nyomtalanul. A klub korábbi kiváló labdarúgója, Bihary Emil utánpótlásedző lett, és olyan csehszlovák válogatott játékosok sorát nevelte ki a későbbiekben, mint Ján Karel, Ladislav Pavlovič, František Semeši és Gejza Šimanský. Rajta kívül egy másik nevelődész, Pethe Ferenc érdemelte ki az utókor elismerését, amikor 2018-ban a Szlovák Atlétikai Szövetség (Slovenský atletický zväz) a saját Hall of Fame-jébe választotta őt.

Irodalom- és forrásjegyzék

Levéltári források

Eperjesi Állami Levéltár [Štátny archív v Prešove], Eperjesi Torna és Vívó Egyesület [Prešovský telocvičný a šermovný spolok v Prešove] iratanyaga

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magyar Távirati Iroda, Bizalmas jelentések

Magánhagyaték

Grieger-Tivadar-hagyaték, tulajdonos és hagyatékekezelő: Szirányi Ákos

Hírlapok

Az Újság, 1920

Budapesti Hírlap, 1938

Felvidéki Magyar Hírlap, 1939

Jelenkor, 1843

Magyar Nemzet teljes heti rádióműsora, 1943

Magyar Újság, 1898

Nemzeti Sport, 1909, 1971

Pesti Hírlap, 1930

Prágai Magyar Hírlap, 1936

Prešovský večerník, 2021, link: <https://presovsky-vecernik.sk/sport/emil-bihary-futbalovy-zongler/>

Sporthírlap, 1920, 1924

Sportvilág, 1897, 1898, 1903

Tornaügy, 1898

Vasárnap, 2000

Online forrás

HK Lietajúce kone Prešov's website, link: <http://lietajucekone.szm.sk/Historia.html>

Szakirodalom

- Csongár Árpád 1985. *A csehszlovákiai magyar sport története a két világháború között*. I. kötet. Budapest, Szerzői kiadás.
- Csongár Árpád 1985. *A csehszlovákiai magyar sport története a két világháború között*. II. kötet. Budapest, Szerzői kiadás.
- Dresdner Ármin 1897. *Az Eperjesi Torna és Vívó Egyesület évkönyve – 1896/97*. Eperjes, Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete.
- Földessy János 1926. *A magyar futball és a Magyar Labdarúgók Szövetsége*. Budapest, Magyar Labdarúgók Szövetsége.
- Gáspár, Jenő 1941. *Az Országos Sajtókamara évkönyve*. Budapest, Stádium Sajtóvállalat Rt.
- Hörk József 1896. *Az eperjesi ev. ker. collegium története*. Kassa, Bernovits Gusztáv Kő-, és Könyvnyomdája.
- Iváncsó Ádám 2020. A Pozsonyi Torna Egylet története: 1880–1945. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 22. évf. 4. sz. 53–80. p.
- Kónya Péter 2018. Eperjes magyarsága a századok során. *Zempléni Múzsza*, 18. évf. 4. sz. 5–11. p.
- Schlott Gyula 1898. *Az eperjesi kir. kath. főgymnasium 1897/1898. évi értesítője*. Eperjes, Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete.
- Schlott Gyula 1900. *Az eperjesi kir. kath. főgymnasium 1899/1900. évi értesítője*. Eperjes, Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete.
- Tóth Sándor 1908. *Az eperjesi királyi katolikus főgimnázium értesítője az 1907–8. iskolai évről*. Eperjes, Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete.
- Turczel Lajos 1992. *Magyar Sportélet Csehszlovákiában 1918–1938*. Pozsony, Madách Kiadó.
- Wallentínyi Samu 1914. *Az Eperjesi Széchenyi-kör évkönyve 1913*. Eperjes, Kósch Árpád Könyvnyomdája.

ÁDÁM IVÁNCÓSÓ

HISTORY OF THE EPERJESI TORNA ÉS VÍVÓ EGYESÜLET: 1896–1938

The end of the 19th and the beginning of the 20th century is one of the most exciting periods in the history of Hungarian sport. In the capital and in the countryside, countless clubs were founded which played a decisive role in the cultivation and dissemination of physical culture. One of these clubs was the Eperjesi Torna és Vívó Egyesület (Slovak: Prešovský telocvičný a šermovný spolok, English: Gymnastics and Fencing Club of Eperjes), which became one of the first sports clubs in the eastern part of Upper Hungary, also having a tremendous social impact. Throughout its history, the ETVE has been a staunch advocate of Hungarian identity, not only promoting sport, but also working for assimilation of ethnic minorities in the period before the First World War and against assimilation of Hungarians after 1920. Although the name of ETVE is not unknown to those interested in Hungarian sport history, the history of the club's development remains completely unexplored, and the aim of this research is to fill this gap, which also provides an opportunity to gain, through sports, insight into the life of a Hungarian community that has almost completely disappeared by now.